

۲۲۴۷۴۱۹

به نام خدا

فقر شهری و اسکان‌های غیررسمی

Urban Poverty and Informal Settlements

www.ketab.ir

مؤلف:

مهندس ابوالفضل ابراهیمی

فارغ التحصیل رشته عمران-دانشگاه آزاد اسلامی

فارغ التحصیل رشته MBA گرایش مدیریت پروژه-دانشگاه تهران

عضو سازمان نظام مهندسی استان تهران

سال ۱۴۰۰

سرسناسه	: ابراهیمی، ابوالفضل، ۱۳۷۷/۴/۶
عنوان و نام پدیدآور	: فقر شهری و اسکان‌های غیررسمی = Urban Poverty and Informal Settlements / مولف ابوالفضل ابراهیمی
مشخصات نشر	: گرگان: ویراست، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۳ ص.: مصور، جدول، نمودار.
شابک	: 978-622-7751-75-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۴-۱۷۷.
موضوع	: حومه‌نشینی و حاشیه‌نشینی Suburban life فقر — جنبه‌های اجتماعی Poverty -- Social aspects
رده بندی کنگره	: ۳۵۱HT
رده بندی دیویی	: ۳۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۳۷۹۵۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

فقر شهری و اسکان های غیررسمی

مؤلف	: مهندس ابوالفضل ابراهیمی
ناشر	: ویراست
طراح جلد	: محمدحسین اکبری
قطع	: وزیری
مشخصات ظاهری	: ۱۸۳ صفحه
چاپ و صحافی	: بهمن
نوبت چاپ	: اول، ۱۴۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۵۱-۷۵-۸
شمارگان	: ۲۰۰ جلد
قیمت	: ۷۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤلف محفوظ است.
و هرگونه سوء استفاده و کپی برداری پیکرد قانونی دارد.

ویراست

www.virastpub.com virastpub@gmail.com

۰۹۱۹۹۵۴۱۳۸۰ ۰۱۷-۳۲۳۵۷۵۵۵

virastpub

۳۲۳۵۸۵۵۵

پیشگفتار

یکی از دلایل بروز مسائل ناشی از شهرنشینی و شهرگرایی کم توجهی یا بی توجهی به آثار عدالت فضایی در کشورها است. بی عدالتی در نحوه توزیع اعتبارات و تسهیلات، تأثیر جبران ناپذیری بر ساختار و ماهیت شهرها می گذارد. این امر بر نابرابری و عدم تعادل فضایی شهرها و گستره فقر شهری و شکل گیری سکونتگاه های غیررسمی دامن می زند. فقر شهری مجموعه ای از فقر انتقال یافته از جامعه ی روستایی (توسط مهاجران به شهر) و نیز فقر تولید و بازتولید شده در جامعه ی شهری (توسط جابجایی های درون شهری) را دربر می گیرد. می توان گفت که مناطق فقیر شهری در ابعاد اجتماعی-اقتصادی و کالبدی دارای شاخص هایی هستند که این مناطق را نسبت به سایر مناطق شهری دچار رکود و انزوای می سازد و به نوعی به شکل سکونتگاه های غیررسمی نمود عینی می یابد. سکونتگاه هایی که نماد فضایی و کالبدی فقر در میان فضاها ی شهری است. این سکونتگاه های غیررسمی، معمولاً بستری برای گسترش آسیب های اجتماعی، مشکلات زیست محیطی و بهداشتی، فقر، قانون گریزی و مانند آن هستند. از این رو، مدیران شهری، همواره به سکونتگاه های غیررسمی به عنوان کانون های خطر و مرکز انباشت آسیب های مختلف نگاه می کنند. کشورهایی همچون هند، برزیل، مکزیک، چین، آفریقای جنوبی، بنگلادش، اندونزی و همچنین ایران از جمله کشورهایی هستند که با مشکلات گسترده ی حاصل از گسترش سکونتگاه های غیررسمی دست به گریبانند. در این راستا، سازمان ملل متحد، در طی دو سه دهه ی گذشته تلاش کرده است تا با برنامه ریزی های گسترده و جامع، پیشنهادهای را برای رفع مشکلات این مناطق به کشورهای مختلف ارائه دهد. همچنین در عرصه ی جهانی اجلاس و تجارب مختلفی در راستای ریشه کن کردن فقر و توانمندسازی سکونتگاه های غیررسمی طی دو سه دهه ی گذشته صورت گرفته است. با توجه به اهمیت بحث فقر و سکونتگاه های غیررسمی، کتاب حاضر در ۴ فصل به منظور شناخت ویژگی های این سکونتگاه ها و همچنین رویکرد و تجارب جهانی نگارش شده است. در فصل اول مفاهیم و دیدگاه های مرتبط با فقر، در فصل دوم مفاهیم و دیدگاه های مرتبط با سکونتگاه های غیررسمی، در فصل سوم رویکردهای مواجهه با فقر و سکونتگاه های غیررسمی و در نهایت در فصل چهارم تجربیات جهانی در راستای مقابله با فقر شهری و سکونتگاه های غیررسمی مورد بحث قرار گرفته است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵.....	پیشگفتار
۱۷.....	فصل اول: تعاریف و مفاهیم فقر شهری
۱۸.....	مقدمه
۱۸.....	۱-۱- تعریف مفاهیم
۱۸.....	۱-۱-۱- مفهوم فقر
۲۱.....	۱-۱-۲- فقر مطلق و فقر نسبی
۲۲.....	۱-۱-۳- فقر درآمدی و فقر قابلیت
۲۲.....	۱-۱-۴- فقر شدید و فقر غیرشامل
۲۳.....	۱-۱-۵- فقر انسانی
۲۳.....	۱-۱-۶- فقر ذهنی
۲۳.....	۱-۱-۷- فقر دسترسی
۲۴.....	۱-۱-۸- فرهنگ فقر
۲۵.....	۱-۱-۹- فقر جدید
۲۵.....	۱-۱-۱۰- مفهوم خط فقر
۲۵.....	۱-۱-۱۰-۱- تعریف خط فقر و معیارهای آن
۲۶.....	۱-۱-۱۰-۲- خط فقر مطلق و خط فقر نسبی
۲۶.....	۱-۱-۱۱- شاخصهای اندازه گیری فقر
۲۷.....	۱-۱-۱۱-۱- شاخص نسبت افراد فقیر (نسبت سرشمار)
۲۷.....	۱-۱-۱۱-۲- شاخص شکاف فقر
۲۸.....	۱-۱-۱۱-۳- شاخص شدت فقر (توان دوم شکاف فقر)
۲۸.....	۱-۱-۱۱-۴- شاخص کاکوانی
۲۹.....	۱-۱-۱۱-۵- شاخص فقر سین
۳۰.....	۱-۱-۱۲- فقر شهری

۳۱	۱-۱-۱۳- ویژگیهای فقر شهری
۳۲	۲-۱-۱۴- شهروندی و فقر
۳۳	۱-۲-۲- نظریهها و دیدگاههای مختلف در ارتباط با فقر
۳۳	۱-۲-۱- دیدگاه اکولوژی شهری
۳۳	۲-۲-۲- دیدگاه اقتصادی
۳۴	۱-۲-۳- دیدگاه فرهنگ فقر
۳۴	۲-۲-۴- پارادایم انتقادی
۳۵	۱-۲-۵- نظریه‌ی اقتصاد سیاسی
۳۶	۱-۲-۶- دیدگاه نهادگرا و فقر
۳۷	۱-۲-۷- دیدگاه سیستمی و فقر
۳۷	۱-۲-۸- نظریه‌ی کارکردگرایی و فقر
۳۸	۱-۲-۹- نظریه‌ی تعارضگرا و فقر
۳۸	۱-۲-۱۰- اقتصاد کلاسیک و فقر
۳۹	۱-۲-۱۱- اقتصاد نوکلاسیک و فقر
۳۹	۱-۲-۱۲- دولت رفاه و مقوله فقر
۴۰	۱-۲-۱۳- مکتب پولیون و فقر
۴۱	۱-۲-۱۴- نگاه رادیکالی به فقر
۴۲	۱-۲-۱۵- مارکس و انگلس و پدیده‌ی فقر
۴۳	۱-۲-۱۶- تحلیل مارکسیسم کلاسیک از فقر
۴۳	۱-۲-۱۷- نو مارکسیسم و موضوع فقر
۴۴	۱-۲-۱۸- فقر و نگاه آنارشیست اجتماعی
۴۴	۱-۳- راهبردهای کاهش فقر شهری
۴۷	جمع‌بندی فصل
۴۹	فصل دوم: سکونتگاه‌های غیررسمی چهره‌ی بارز فقر شهری
۵۰	مقدمه
۵۰	۱-۲- مفهوم سکونتگاه‌های غیررسمی
۵۲	۲-۲- ویژگی‌های سکونتگاه‌های غیررسمی

- ۲-۳- اشکال و انواع اسکان غیررسمی ۵۴
- ۲-۴- تیپولوژی مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی ۵۶
- ۲-۴-۱- تفاوت مسکن رسمی و غیررسمی ۵۷
- ۲-۴-۲- چگونگی مکانگزینی مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی ۵۹
- ۲-۵- اشکال مختلف تصرف و مالکیت زمین در سکونتگاه‌های غیررسمی ۵۹
- ۲-۵-۱- تهاجم سازمان‌یافته‌ی وسیع ۶۰
- ۲-۵-۲- تصرف خزنده‌ی زمین (تصرف بطنی) ۶۱
- ۲-۵-۳- تقسیم خصوصی تکه‌های زمین با آجازه‌ی مالک ۶۲
- ۲-۶- امنیت تصرف در سکونتگاه‌های غیررسمی ۶۲
- ۲-۶-۱- رویکردهای تأمین حق تصرف در اسکان‌های غیررسمی ۶۵
- ۲-۶-۲- ابعاد گوناگون امنیت تصرف در اسکان‌های غیررسمی ۶۷
- ۲-۷- اسکان غیررسمی در متن جهانی شدن ۶۹
- ۲-۸- نقش سکونتگاه‌های غیررسمی در گسترش فضای ساختار شهری ۷۰
- ۲-۹- علل پیدایش اسکان‌های غیررسمی ۷۱
- ۲-۹-۱- علل پیدایش اسکان‌های غیررسمی در ایران ۷۳
- ۲-۱۰- مراحل رشد و تکوین سکونت‌گاه‌های غیررسمی ۷۵
- ۲-۱۰-۱- پروسه‌ی استقرار جمعیت در سکونتگاه‌های غیررسمی ۷۹
- ۲-۱۱- سطوح تحلیلی پدیده‌ی اسکان غیررسمی ۸۰
- ۲-۱۲- تاریخچه‌ی پیدایش اسکان غیررسمی ۸۱
- ۲-۱۲-۱- اسکان غیررسمی در جهان ۸۱
- ۲-۱۲-۲- اسکان غیررسمی در کشورهای توسعه‌یافته (شمال) ۸۲
- ۲-۱۲-۳- اسکان غیررسمی در کشورهای در حال توسعه (جنوب) ۸۳
- ۲-۱۲-۴- اسکان غیررسمی در ایران ۸۴
- ۲-۱۳- نظریه‌ها و دیدگاه‌های شکل‌گیری اسکان غیررسمی ۸۹
- ۲-۱۳-۱- دیدگاه اکولوژی و بوم‌شناسی شهری ۸۹
- ۲-۱۳-۲- دیدگاه نابرابری ۹۱
- ۲-۱۳-۳- دیدگاه لیبرالی ۹۲

۹۵.....	۲-۱۳-۴- مکتب وابستگی و ساختار گرایان (غیر لیبرال ها)
۹۶.....	۲-۱۳-۵- دیدگاه رادیکالی، اقتصاد سیاسی فضا
۹۹.....	۲-۱۳-۶- دیدگاه های جامعه گرایان جدید
۱۰۰.....	جمع بندی فصل
۱۰۱.....	فصل سوم: رویکردهای مواجهه با فقر شهری و سکونتگاه های غیررسمی
۱۰۲.....	مقدمه
۱۰۳.....	۳-۱-۱- رویکردها و گزینه های حل مشکل اسکان غیررسمی
۱۰۳.....	۳-۱-۱-۱- نادیده گرفتن
۱۰۴.....	۳-۱-۲- حذف و تخلیه اجباری
۱۰۷.....	۳-۱-۳- خودیاری
۱۰۸.....	۳-۱-۴- مسکن عمومی
۱۰۹.....	۳-۱-۵- مکان و خدمات
۱۱۱.....	۳-۱-۶- دیدگاه مرمت شهری
۱۱۱.....	۳-۱-۶-۱- ارتقا بخشی (بهسازی)
۱۱۴.....	۳-۱-۶-۲- نوسازی
۱۱۵.....	۳-۱-۶-۳- بازسازی
۱۱۵.....	۳-۱-۶-۴- روش های تلفیقی
۱۱۶.....	۳-۱-۶-۵- دیدگاه معاصر سازی
۱۱۷.....	۳-۱-۷- توانمندسازی
۱۲۳.....	۳-۱-۷-۱- ابعاد و زمینه های توانمندسازی
۱۲۶.....	جمع بندی فصل
۱۲۷.....	فصل چهارم: تجربیات جهانی در راستای مقابله با فقر شهری و سکونتگاه های غیررسمی
۱۲۸.....	مقدمه
۱۲۸.....	۴-۱- نشست های جهانی در زمینه فقر و اسکان غیررسمی
۱۲۹.....	۴-۱-۱- هیئات یک
۱۳۰.....	۴-۱-۲- اجلاس جهانی سران کشورها درباره زمین، ریودوژانیروی برزیل
۱۳۰.....	۴-۱-۳- نشست جهانی برای توسعه ی کپنهاگ